

Natura 2000- plejeplan

for lysåbne naturtyper og arter
på Naturstyrelsens arealer
2. planperiode 2016-2021

i Natura 2000-område nr. N89 Vadehavet
– Vadehavet med Ribe Å, Tved Å og Varde
Å vest for Varde, Brede Å, Vidå med tilløb,
Rudbøl Sø og Magisterkogen

Titel:

Natura 2000-plejeplan for lysåbne naturtyper og arter på Naturstyrelsens arealer.

2. planperiode 2016-2021 i Natura 2000-område nr. N89 Vadehavet – Vadehavet med Ribe Å, Tved Å og Varde Å vest for Varde, Brede Å, Vidå med tilløb, Rudbøl Sø og Magisterkogen

Udgiver:

Naturstyrelsen
Gjøddinggård
Førstballevej 2
7183 Randbøl
www.nst.dk

År:

2017

Foto:

Naturstyrelsen

Kort:

Naturstyrelsen, på baggrund af kortmaterialer i henhold til tilladelse G18/1997 (Kort og Matrikelstyrelsen)

ISBN nr.

[xxxxx]

Må citeres med kildeangivelse.

1. Generelt

Der er 20. april 2016 offentliggjort Natura 2000-planer for 252 områder i Danmark.

Denne plejeplan følger op på Natura 2000-delplanen for område N89 Vadehavet – Vadehavet med Ribe Å, Tved Å og Varde Å vest for Varde, Brede Å, Vidå med tilløb, Rudbøl Sø og Magisterkøgen og vedrører Naturstyrelsens arealer på i alt ca. 10.252 ha.

Figur 1: Oversigtskort over Natura 2000-områdets afgrænsning

I denne plejeplan er arealer og indsats opdelt på henholdsvis lysåbne naturtyper og arter knyttet til de lysåbne naturtyper. Bemærk, at Naturstyrelsens samlede arealforvaltning i området er omfattet af flere planbestemmelser og retningslinjer end dem, der findes i denne plan. For supplerende læsning herom henvises til driftsplanen og det tilhørende naturplejeark, som kan findes på Naturstyrelsens hjemmeside www.nst.dk.

Naturstyrelsen har udarbejdet et resumé af plejeplanen, som indgår i en kommunal Natura 2000-handleplan. Dette resumé er vedlagt som bilag 1.

Plejeplanen gælder for perioden 2016 -2021 og skal således senest være gennemført med udgangen af år 2021. Plejeplanen vil forsat være gældende efter 2021 og efterfølgende alene blive ajourført, når der foretages ændringer i udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området, ændringer i Natura 2000- eller driftsplanlægningen eller ændringer i øvrige forhold, der måtte give anledning til at ajourføre plejeplanen.

På baggrund af nærværende plejeplan udarbejdes et naturplejeark, der er et bilag til enhedens driftsplanlægning, hvor de specifikke plejetiltag vil være beskrevet på lokalitetsniveau, med bl.a. angivelse af naturtilstand, plejemål, plejetiltag, udløb og prioritering (tidsfølge).

Grundlag for prioriteringer og valg

Natura 2000-planen udgør grundlaget for plejeplanens prioriteringer og valg. I de tilfælde hvor der har været forudset en modstrid mellem hensynet til forskellige arter og/eller naturtyper på områdets udpegningsgrundlag, har Natura 2000-planen allerede foretaget denne prioritering.

Overvågning

Natura 2000-indsatsen bliver løbende overvåget i forhold til udpegningsgrundlag og naturværdier via NOVANA overvågningsprogram. Desuden afrapporterer Danmark den nationale indsats vedrørende habitat- og fuglebeskyttelsesdirektiverne til EU-kommissionen hvert 6. år. I 2016-18 foretager Styrelsen for Vand- og Naturforvaltning (SVANA) genkortlægning og tilstandsvurdering på alle arealer (lysåbne naturtyper og skovnaturtyper), og resultatet forventes at indgå i kommende basisanalyser for hvert enkelt Natura 2000-område i 2019.

Få adgang til MiljøGIS overvågningsdata fra basisanalysen her:

<http://miljoegis.mim.dk/cbkort?profile=natura2000planer2h2014>

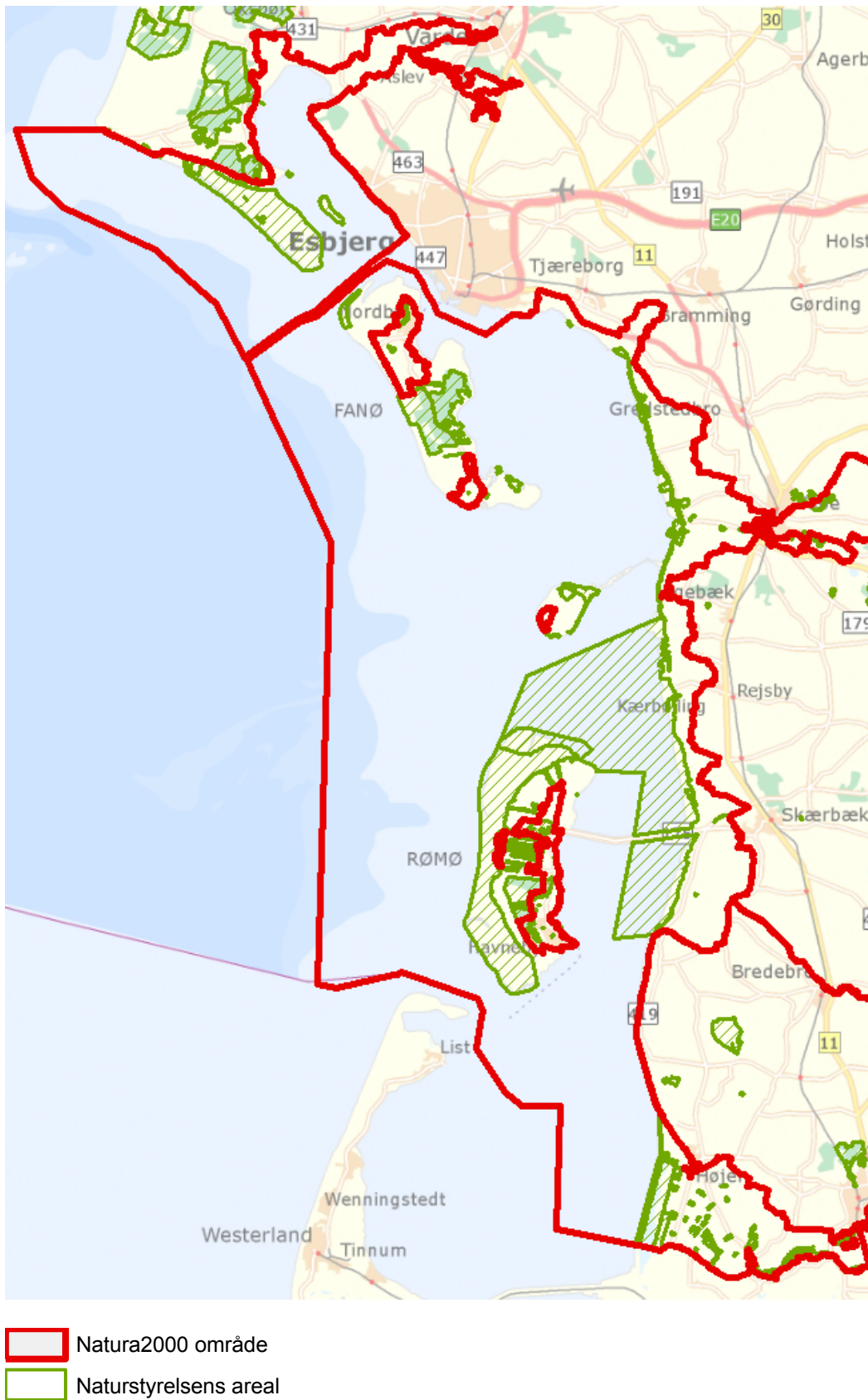
2. Områdebeskrivelse

Natura 2000-delområdet består af følgende habitat- og fuglebeskyttelsesområder: H78, H86, H90 og F57. Mål og indsats for udpegningsgrundlaget for hhv. habitat- og fuglebeskyttelsesområdet gælder kun for arealer inden for den pågældende udpegning.

Dette Natura 2000-delområde er specielt udpeget på grundlag af en væsentlig tilstedeværelse af følgende naturtyper og arters levesteder: Strandeng (1330), klithede (2140), vadeflader (1140), grå/grøn klit (2130), snæbel, sæler og en lang række yngle- og trækfugle (f.eks. ynglende ternarter og hvidbrystet præstekrave og trækkende grågæs, knortegæs og krikænder). Natura 2000-planens målsætninger og indsatsprogram er væsentlige elementer i beskyttelsen af disse og af en generel sikring og forbedring af området naturværdier.

For en uddybende beskrivelse af Natura 2000-området, herunder præsentation af udpegningsgrundlaget for området, henvises til [Natura 2000-planen](#). På SVANAs hjemmeside kan der også findes forklaring af begreber mv.

Figur 2: Kort over Naturstyrelsens arealer i Natura 2000-området.

Indenfor dette meget store område forvalter Naturstyrelsen ganske betydelige arealer omfattende:

- Strand- og marsklandskeer på Skallingen, Rømø, Fanø, Mandø og på fastlandskysten fra Sneum Sluse i nord til den dansk-tyske grænse.
- Enge, søer og rørsumparealer i Vidåsystemet og i Tøndermarskens Ydre Koge.
- Klitter, klitheder og andre lysåbne naturtyper i tilknytning til klitplantagerne på Fanø og Rømø.

Naturstyrelsen har siden sidste planperiode overtaget forvaltningen af ca. 1.500 ha forlandsarealer i Vadehavet samt omkring 970 ha enge i Margrethe Kog og Tøndermarsken Ydre Koge i forbindelse med sammenlægning af de tidligere Miljøministeriet og Fødevareministeriet.

Tabel a: Kortlagte lysåbne naturtyper i plejeplanen

Lysåbne naturtyper (ha)		
	Naturtype	Total
1310	Enårig strandengsvegetation	125,7
1330	Strandeng	2976,9
2130	Grå/grøn klit	300,1
2190	Klitlavning	199,8
2170	Grårisklit	42,1
2140	Klithede	520,1
2110	Forklit	7,7
2120	Hvid klit	67,2
6410	Tidvis våd eng	22,7
2330	Græs-indlandsklit	5,4
2310	Visse-indlandsklit	3,9
7150	Tørvelavning	2,4
1320	Vadegræssamfund	2,5
6230	Surt overdrev	0,3
Hovedtotal		4276,9

Desuden er der i udpegningsgrundlaget nævnt følgende arter, der forekommer, eller har potentiale til at kunne indfinde sig, i Naturstyrelsens dele af Natura 2000-området:

• Havlampret	• Lysbuget Knortegås	• Strandhjejle
• Bæklampret	• Gravand	• Islandsk Ryle
• Flodlampret	• Pibeand	• Sandløber
• Stavsild	• Krikand	• Almindelig Ryle
• Laks	• Spidsand	• Lille Kobbersneppe
• Snæbel	• Skeand	• Stor Regnspøve
• Dyndsmerling	• Edderfugl	• Rødben
• Marsvin	• Sortand	• Hvidklire
• Odder	• Havørn	• Dværgmåge
• Gråsæl	• Blå Kærhøg	• Sandterne
• Spættet Sæl	• Vandrefalk	• Splitterne
• Kortnæbbet Gås	• Strandskade	• Fjordterne
• Grågås	• Klyde	• Havterne
• Bramgås	• Hvidbrystet Præstekrave	• Dværgterne
• Mørkbuget Knortegås	• Hjejle	• Mosehornugle

3. Status for gennemførelse og erfaringer fra 1. plejeplanperiode

Plejeplanen for 1. planperiode omfattede 3 forskellige plejetiltag omfattende:

- Græsningspleje på i alt 959 ha strandenge, klitheder og forskellige klitnaturtyper
- Rydning af uønsket opvækst på i alt 547 ha grå/grøn klit, klithede samt klitlavninger
- Afbrænding af i alt 24 ha klithede

Herudover blev der foretaget en række forskellige artsspecifikke indsatser omfattende:

- Begrænsning af prædation samt begrænsning af skadelig færdsel af hensyn til klyde, hvidbrystet præstekrave, sandterne, splitterne, fjordterne og havterne på Skallingen samt Vadehavsøerne – Langli, Fanø, Mandø og Rømø
- Indsats i vandløb for laks og snæbel ifm. gennemførelse af LIFE Snæbel projektet.

Naturstyrelsen har gennemført en evaluering i form af en statusopgørelse og overvejelser om hvilke erfaringer, der kan drages af første planperiode. Med baggrund i denne evaluering kan Naturstyrelsen konkludere, at de planlagte indsatser er gennemført i plejeperioden for Naturstyrelsens arealer og at disse indsatser har bidraget positivt til opfyldelse af Natura 2000-planens målsætninger.

Tabel b: Status for gennemførelse af plejeplanens mål for 1. planperiode 2009-2015.

Gennemførte indsatser (antal)	240	Gennemførte indsatser (areal)	2880 ha	100 %
Ikke-gennemførte indsatser (antal)		Ikke-gennemførte indsatser (areal)	0	

Generelle bemærkninger og konkrete erfaringer i forhold til 1. generations plejeplanlægning

Generelle bemærkninger

- Græsning af strandenge og klitheder er den dominerende metode til pleje af de lysåbne naturtyper i Vadehavet. Der bruges både får, heste og kvæg i græsningsplejen. Valget af græssere er afhængig af flere forhold – bl.a. arealets karakter og hvilke græssere der er

tilgængelige. Det er Naturstyrelsens oplevelse at afgræsning er en god og fleksibel metode til pleje på et bredt spektrum af naturtyper

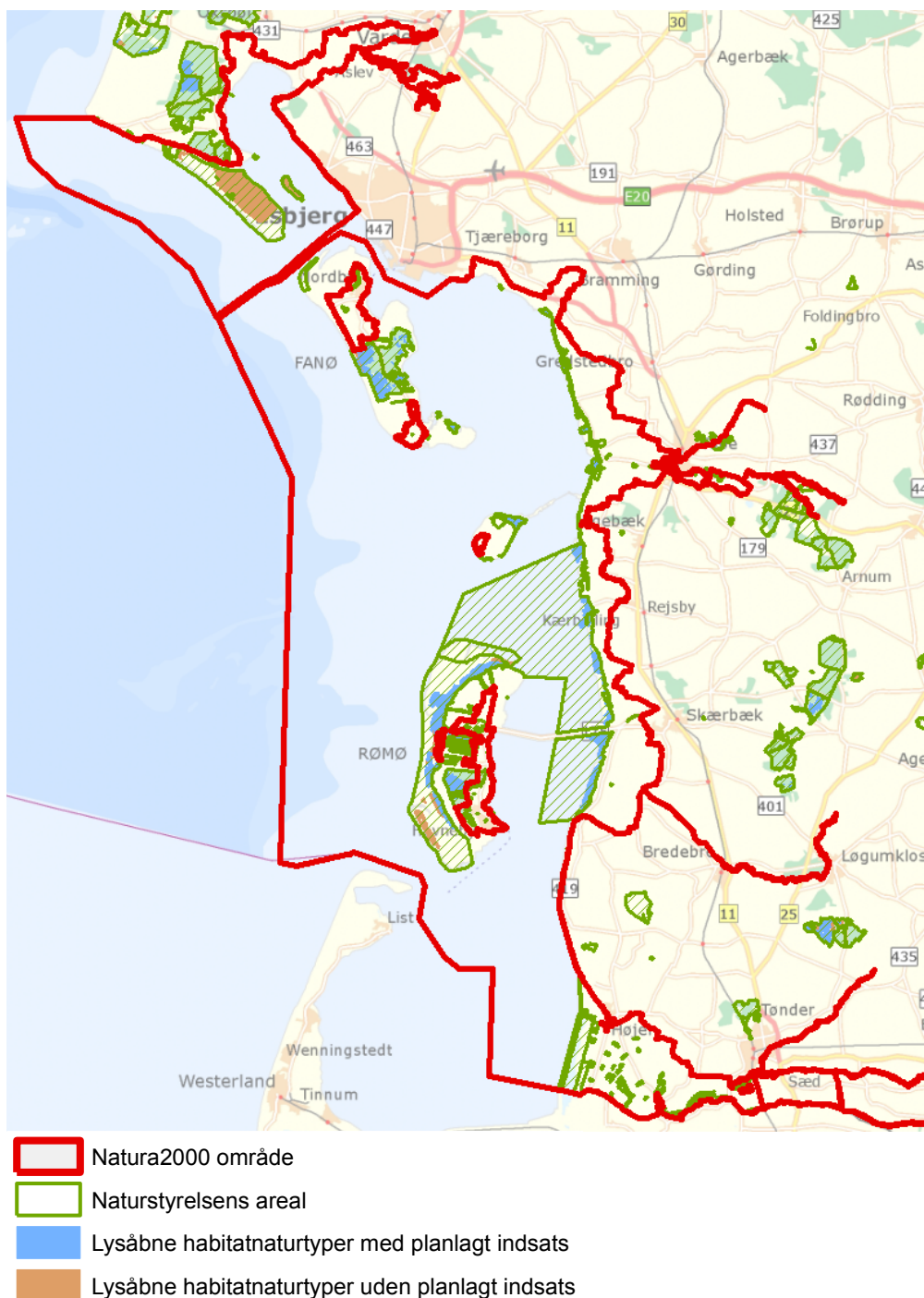
- Græsningsplejen på strandene understøttes meget fint af gode tilskudsmuligheder fra landdistriktsprogrammet til både drift og hegnssætning
- I Fanø Plantage er der foretaget rydning af krat i en række fugtige klitlavninger mhp. at skabe bedre levesteder for sårbar flora og fauna i området. Rydningerne har givet et mere varieret landskab med flere forskellige vegetationstyper

Konkrete erfaringer

- Græsning med både får og kreaturer på strandene på Rømø har vist sig at være en god kombination. Kreaturerne bider stiv kvik ned og fårene holder genvæksten nede, så der til sidst udvikles en fin grønsvær, hvor der før var tæt monokultur af den knæhøje græsart – stiv kvik
- Igangsætning af græsningspleje med kreaturer på de nye strandene ved Klibjerg Lå på Rømø har haft en tydelig positiv effekt for flere af ynglefuglene på udpegningsgrundlaget
- Der er udfordringer med at sikre tilstrækkelig med drikkevand til større kreaturhold på de store arealer med nye strandene - særligt på Rømø
- Afgræsning omkring klitsøer på Fanø skaber en tæt lav vegetation i overgangen mellem sø og land. Det giver bedre levesteder for flere fuglearter og en større flora rigdom
- Erfaringerne med at kombinere rydning, mosaik afbrænding og afgræsning i forskellige grader er rigtig gode. Det giver mulighed for at lave forskellige og varierende lokaliteter tilpasset de konkrete forhold, og derved forbedre dynamikken for flora og fauna

4. Mål og plejetiltag

Figur 3: Oversigt over lysåbne naturtyper og planlagte indsatser i Natura 2000-området

Plejeplanen er udarbejdet i overensstemmelse med Natura 2000-planens målsætninger og adresserer konkret følgende områdespecifikke retningslinjer fra Natura 2000-planens indsatsprogram:

- Der sikres sammenhæng mellem forekomster af rigkær (7230), tidvis våd eng (6410), græs- og visseindlandsklit (2330 og 2310) med henblik på at gøre arealet mere robust overfor a) pludselige hændelser (f.eks. ekstreme vejrforhold), b) klimaændringer c) for at mindske randpåvirkninger fra omkringliggende landbrugsarealer eller d) for at bidrage til etablering af større driftsenheder.
- Tilstanden af levestederne for hvidbrystet præstekrave forbedres, således at de kortlagte levesteder får en god naturtilstand i overensstemmelse med arternes krav til ynglelokalitet.
- Tilstanden af levestederne for klyde, hav- og fjordterne forbedres, således at de kortlagte levesteder får en god naturtilstand i overensstemmelse med arternes krav til ynglelokalitet.
- Der gennemføres en grundlæggende indsats på hedearealer med henblik på forbedring af naturtilstanden ved enten efterfølgende pleje eller periodevis rydning/skræling/afbrænding.
- Der iværksættes en bekæmpelse af invasive arter på naturtyperne strandeng (1330), grå/ grøn klit (2130), klithede (2140), klitlavning (2190), surt overdrev (6230) og tidvis våd eng (6410) med fokus på arealer med en forekomst på over 10 %.
- Naturstyrelsen vil være særligt opmærksom på snæbel og hvidbrystet præstekrave som har en væsentlig forekomst i området af national betydning (jf. områdets målsætning) og er i tilbagegang.

I dette afsnit beskrives Naturstyrelsens *mål* for de ovenstående lysåbne naturtyper og arter i denne planperiode. Der kan være flere mål for et givent areal med en naturtype og det samme kan være gældende for en art.

Desuden præsenteres de typer af *plejetiltag*, som Naturstyrelsen vil anvende på baggrund af Naturstyrelsens erfaringer og bedste viden om naturpleje, der blandt andet omtales i det vejledende indsatskatalog for N2000-plejeplanlægning for lysåbne naturtyper, Skov- og Naturstyrelsens Naturplejestrategi (1999), Naturstyrelsens plejebog om 'Græsning og høslæt i naturplejen', Naturstyrelsens plejebogsserie for henholdsvis overdrev, ferske enge, søer, strandenge, hede, mose, små vandhuller samt Naturstyrelsens Naturportal.

På et areal kan der forekomme mere end én slags plejetiltag, ligesom der kan være fastlagt flere tiltag for en art.

Arealtallene i tabellerne udtrykker Naturstyrelsens vurdering af omfanget af de enkelte plejetiltag, der vil blive gennemført i plejeplanens periode. I naturplejearket der ligger som bilag til driftsplanen fremgår Naturstyrelsens vurdering af plejebehovet for de løbende samt enkeltstående plejetiltag, herunder med en angivelse af lokaliteten, en prioritering af tidsfølgen på plejetiltagene, naturtilstanden og plejebehovet.

Plejemål og plejetiltag for lysåbne naturtyper

Der vil på de lysåbne naturtyper i dette Natura 2000-område blive foretaget *løbende* pleje, med henblik på opretholdelse af naturtypen i form af henholdsvis:

- Græsning på i alt 2.076 ha strandenge, klitheder og forskellige klitnaturtyper – heraf igangsætning af ny græsningspleje på i alt 322 ha
- Rydning af opvækst og bekæmpelse af invasive arter på i alt 205 ha habitatnaturtyper, herunder særligt bekæmpelse af rynket rose på i alt 104 ha klithede
- Bekæmpelse af andre problemarter – herunder glansbladet hæg på i alt 102 ha

- Afbrænding på 44 i alt ha samt høslet på i alt 58 ha strandenge, klithede, klitlavning samt grå/grøn klit

Der foretages endvidere *enkeltstående* indgreb i form af hegning på i alt 120 ha samt ophør med vedligeholdelse af afvanding på i alt 104 ha klitlavning, tidvis våd eng m.fl.

Den *løbende* pleje og de *enkeltstående* indgreb fremgår i detaljer jf. tabel f og g.

Tabel c: Plejemål for lysåbne naturtyper

Målsatte habitatnaturtyper (ha)				
		Naturtype	Målsætning	Total
Eksisterende habitatnatur	2170	Grårisklit	Sikring af naturtypen	39,4
			Naturtypebevarende pleje	11,6
			Naturlig dynamik	0,1
	2190	Klitlavning	Sikring af naturtypen	190,0
			Naturtypebevarende pleje	85,4
			Naturlig dynamik	7,1
	1330	Strandeng	Sikring af naturtypen	1657,1
			Naturtypebevarende pleje	1652,5
			Naturlig dynamik	352,4
	2130	Grå/grøn klit	Sikring af naturtypen	275,6
			Naturtypebevarende pleje	100,9
			Naturlig dynamik	40,1
	2140	Klithede	Sikring af naturtypen	491,6
			Naturtypebevarende pleje	383,6
			Naturlig dynamik	12,4
	2110	Forklit	Naturlig dynamik	7,7
	2120	Hvid klit	Naturlig dynamik	65,1
	6410	Tidvis våd eng	Sikring af naturtypen	21,4
			Naturtypebevarende pleje	8,1
			Naturlig dynamik	0,5
	1310	Enårig strandengs vegetation	Sikring af naturtypen	40,4
			Naturtypebevarende pleje	40,4
			Naturlig dynamik	85,2
	2310	Visse-indlandsklit	Sikring af naturtypen	3,9
	2330	Græs-indlandsklit	Sikring af naturtypen	5,4
			Naturlig dynamik	2,4
	1320	Vadegræs	Naturlig dynamik	2,0
	6230	Surt overdrev	Sikring af naturtypen	0,3
			Naturtypebevarende pleje	0,3
Potentiel habitatnatur	9997	Ikke specificeret	Naturlig dynamik	1,2

Tabel d: Planlagte løbende plejetiltag af hensyn til lysåbne naturtyper

Areal omfattet af indsatsen (ha)				Omfattet af eksisterende planlægning	
		Naturtype	Plejetiltag		Total
Eksisterende habitatnatur	2170	Grårisklit	Ingen indsats i planperioden	Eksisterende	28,8
			Græsning	Eksisterende	10,1
				Nyt	0,9
			Bekæmpelse af invasive arter	Nyt	4,7
			Rydning af opvækst	Nyt	0,9
	2190	Klitlavning	Ingen indsats i planperioden	Eksisterende	7,1
			Græsning	Eksisterende	89,3
				Nyt	27,7
			Bekæmpelse af invasive arter	Nyt	10,4
			Afbrænding	Eksisterende	0,1
			Rydning af opvækst	Eksisterende	13,4
				Nyt	9,5
			Andet areal uden drift	Eksisterende	0,0
	1330	Strandeng	Ingen indsats i planperioden	Eksisterende	319,7
			Græsning	Eksisterende	1360,4
				Nyt	214,2
			Slæt - d.v.s. med fjernelse af det afslåede	Eksisterende	34,3
				Nyt	12,2
			Andet areal uden drift	Eksisterende	33,8
	2130	Grå/grøn klit	Ingen indsats i planperioden	Eksisterende	121,8
			Græsning	Eksisterende	78,6
				Nyt	7,8
			Bekæmpelse af invasive arter	Nyt	34,1
			Afbrænding	Eksisterende	5,6
				Nyt	2,6
			Bekæmpelse af andre problemarter	Nyt	12,8
			Rydning af opvækst	Nyt	1,3
			Slæt - d.v.s. med fjernelse af det afslåede	Nyt	2,6

	2140	Klithede	Ingen indsats i planperioden	Eksisterende	53,7
				Nyt	2,0
			Græsning	Eksisterende	151,2
				Nyt	71,4
			Bekæmpelse af invasive arter	Eksisterende	7,0
				Nyt	97,0
			Afbrænding	Eksisterende	3,7
				Nyt	32,0
			Bekæmpelse af andre problemarter	Nyt	89,7
			Rydning af opvækst	Nyt	48,5
			Slæt - d.v.s. med fjernelse af det afslåede	Nyt	9,0
			Andet areal uden drift	Eksisterende	4,8
	2110	Forklit	Ingen indsats i planperioden	Eksisterende	6,2
				Nyt	1,5
	2120	Hvid klit	Ingen indsats i planperioden	Eksisterende	58,9
			Andet areal uden drift	Eksisterende	6,3
	6410	Tidvis våd eng	Ingen indsats i planperioden	Eksisterende	4,2
			Græsning	Eksisterende	16,6
			Rydning af opvækst	Nyt	1,1
	1310	Enårig strandengs vegetation	Ingen indsats i planperioden	Eksisterende	32,0
				Nyt	42,0
			Græsning	Eksisterende	40,4
			Andet areal uden drift	Eksisterende	11,3
	2310	Visse-indlandsklit	Græsning	Eksisterende	3,9
	2330	Græs-indlandsklit	Ingen indsats i planperioden	Eksisterende	1,5
			Græsning	Eksisterende	3,9
	7150	Tørvelavning	Andet areal uden drift	Eksisterende	2,2
	1320	Vadegræs	Ingen indsats i planperioden	Eksisterende	2,0
	6230	Surt overdrev	Græsning	Eksisterende	0,3
Potetiel habitatanatur	9997	Ikke specificeret	Ingen indsats i planperioden	Eksisterende	1,2

Tabel e: Planlagte enkeltstående plejetiltag af hensyn til lysåbne naturtyper

Areal omfattet af indsatsen (ha)				Omfattet af eksisterende planlægning	
		Naturtype	Plejetiltag		Total
Eksisterende habitatnatur	2170	Grårisklit	Ophør med vedligeholdelse af afvanding	Eksisterende	0,4
	2190	Klitlavning	Ophør med vedligeholdelse af afvanding	Eksisterende	88,5
			Hegning	Eksisterende	2,6
				Nyt	23,1
	2130	Grå/grøn klit	Hegning	Eksisterende	3,8
				Nyt	3,8
	2140	Klithede	Hegning	Eksisterende	26,9
				Nyt	60,3
	6410	Tidvis våd eng	Ophør med vedligeholdelse af afvanding	Eksisterende	13,3
	2310	Visse-indlandsklit	Rydning af bevoksning	Nyt	0,4
	2330	Græs-indlandsklit	Rydning af bevoksning	Nyt	0,4
	7150	Tørvelavning	Ophør med vedligeholdelse af afvanding	Eksisterende	2,2

Plejemål og plejetiltag for arter

Som hovedregel vil arterne på udpegningsgrundlaget have gavn af plejetiltagene for naturtyperne i de områder som arten er eller potentielt kan blive tilknyttet. Disse plejetiltag fremgår af tabel d og e.

Af hensyn til arterne – hvidbrystet præstekrave, klyde, hav- og fjordterne gennemføres specifikke artsplejetiltag omfattende de mål og plejetiltag der fremgår af tabel f og g.

En mere detaljeret beskrivelse af specifikke artsplejetiltag fremgår af naturplejemarket, der ligger som bilag til driftsplanen.

Tabel f: Mål for arter

Målsatte arter (antal)			
Art	Navn	Målsætning	Total
A194	Havterne	Sikring af artens levested	2
		Beskyttelse mod forstyrrelser	2
A193	Fjordterne	Sikring af artens levested	3
		Beskyttelse mod forstyrrelser	2
A132	Klyde	Sikring af artens levested	1
A138	Hvidbrystet præstekrave	Sikring af artens levested	1
		Beskyttelse mod forstyrrelser	1

Tabel g: Specifikke artsplejetiltag

Indsatser for arter (antal)			
Art	Navn	Indsatstype	Total
A194	Havterne	Færdselsregulering ved skiltning	3
		Begrænsning af prædation	2
A193	Fjordterne	Færdselsregulering ved skiltning	2
		Begrænsning af prædation	3
		Græsning	2
A132	Klyde	Færdselsregulering ved skiltning	1
		Begrænsning af prædation	1
A138	Hvidbrystet præstekrave	Færdselsregulering ved skiltning	1
		Begrænsning af prædation	1

Forventningen til den samlede indsats

Den samlede indsats for naturtyper og arter på styrelsens arealer forventes at medføre, at:

- Naturtilstanden for naturtyper og levesteder for arter i tilstandsklasse I og II er stabil eller i fremgang, mens tilstanden for naturtyper og levesteder for arter i ugunstig tilstandsklasse III-V er i fremgang.
- Det samlede areal og tilstanden af levestederne for arter på udpegningsgrundlaget – herunder særligt hvidbrystet præstekrave, klyde samt hav- og fjordterne er stabil eller øges.

Bilag

Bilag 1: Resumé af plejeplan for Naturstyrelsens arealer i Natura 2000-område N89 Vadehavet – Vadehavet med Ribe Å, Tved Å og Varde Å vest for Varde, Brede Å, Vidå med tilløb, Rudbøl Sø og Magisterkogen

Dette Natura 2000-delområde er specielt udpeget på grundlag af en væsentlig tilstedeværelse af følgende naturtyper og arters levesteder: Strandeng (1330), klithede (2140), vadeflader (1140), grå/grøn klit (2130), snæbel, sæler og en lang række yngle- og trækfugle (f.eks. ynglende ternearter og hvidbrystet præstekrave og trækkende grågæs, knortegæs og krikænder). Natura 2000-planens målsætninger og indsatsprogram er væsentlige elementer i beskyttelsen af disse og af en generel sikring og forbedring af området naturværdier.

For en uddybende beskrivelse af Natura 2000-området, herunder præsentation af udpegningsgrundlaget for området, henvises til [Natura 2000-planen](#). På SVANAs hjemmeside kan der også findes forklaring af begreber mv.

Tabel I: Kortlagte lysåbne naturtyper i plejeplanen

Lysåbne naturtyper (ha)		
	Naturtype	Total
1310	Enårig strandengsvegetation	125,7
1330	Strandeng	2976,9
2130	Grå/grøn klit	300,1
2190	Klitlavning	199,8
2170	Grårisklit	42,1
2140	Klithede	520,1
2110	Forklit	7,7
2120	Hvid klit	67,2
6410	Tidvis våd eng	22,7
2330	Græs-indlandsklit	5,4
2310	Visse-indlandsklit	3,9
7150	Tørvelavning	2,4
1320	Vadegræssamfund	2,5
6230	Surt overdrev	0,3
Hovedtotal		4276,9

Plejeplanen er udarbejdet i overensstemmelse med Natura 2000-planens målsætninger og adresserer konkret følgende områdespecifikke retningslinjer fra Natura 2000-planens indsatsprogram:

- Der sikres sammenhæng mellem forekomster af rigkær (7230), tidvis våd eng (6410), græs- og visseindlandsklit (2330 og 2310) med henblik på at gøre arealet mere robust overfor a) pludselige hændelser (f.eks. ekstreme vejrforhold), b) klimaændringer c) for at mindske

randpåvirkninger fra omkringliggende landbrugsarealer eller d) for at bidrage til etablering af større driftsenheder.

- Tilstanden af levestederne for hvidbrystet præstekrave forbedres, således at de kortlagte levesteder får en god naturtilstand i overensstemmelse med arternes krav til ynglelokalitet.
- Tilstanden af levestederne for klyde, hav- og fjordterne forbedres, således at de kortlagte levesteder får en god naturtilstand i overensstemmelse med arternes krav til ynglelokalitet.
- Der gennemføres en grundlæggende indsats på hedearaler med henblik på forbedring af naturtilstanden ved enten efterfølgende pleje eller periodevis rydning/skrælning/afbrænding.
- Der iværksættes en bekæmpelse af invasive arter på naturtyperne strandeng (1330), grå/ grøn klit (2130), klithede (2140), klitlavning (2190), surt overdrev (6230) og tidvis våd eng (6410) med fokus på arealer med en forekomst på over 10 %.
- Naturstyrelsen vil være særligt opmærksom på snæbel og hvidbrystet præstekrave som har en væsentlig forekomst i området af national betydning (jf. områdets målsætning) og er i tilbagegang.

Indsats for de lysåbne naturtyper

I det følgende angives Naturstyrelsens planlagte plejemål og indsats for de lysåbne naturtyper på udpegningsgrundlaget.

Tabel II: Plejemål for lysåbne naturtyper

Målsatte habitatnaturtyper (ha)				
		Naturtype	Målsætning	Total
Eksisterende habitatnatur	2170	Grårisklit	Sikring af naturtypen	39,4
			Naturtypebevarende pleje	11,6
			Naturlig dynamik	0,1
	2190	Klitlavning	Sikring af naturtypen	190,0
			Naturtypebevarende pleje	85,4
			Naturlig dynamik	7,1
	1330	Strandeng	Sikring af naturtypen	1657,1
			Naturtypebevarende pleje	1652,5
			Naturlig dynamik	352,4
	2130	Grå/grøn klit	Sikring af naturtypen	275,6
			Naturtypebevarende pleje	100,9
			Naturlig dynamik	40,1
	2140	Klithede	Sikring af naturtypen	491,6
			Naturtypebevarende pleje	383,6
			Naturlig dynamik	12,4
	2110	Forklit	Naturlig dynamik	7,7
	2120	Hvid klit	Naturlig dynamik	65,1
	6410	Tidvis våd eng	Sikring af naturtypen	21,4
			Naturtypebevarende pleje	8,1
			Naturlig dynamik	0,5

	1310	Enårig strandengs vegetation	Sikring af naturtypen	40,4
			Naturtypebevarende pleje	40,4
			Naturlig dynamik	85,2
	2310	Visse-indlandsklit	Sikring af naturtypen	3,9
	2330	Græs-indlandsklit	Sikring af naturtypen	5,4
	7150	Tørvelavning	Naturlig dynamik	2,4
	1320	Vadegræs	Naturlig dynamik	2,0
	6230	Surt overdrev	Sikring af naturtypen	0,3
			Naturtypebevarende pleje	0,3
Potentiel habitatnatur	9997	Ikke specificeret	Naturlig dynamik	1,2

Tabel III: Planlagte løbende plejetiltag for lysåbne naturtyper

Areal omfattet af indsatsen (ha)					
		Naturtype	Plejetiltag	Omfattet af eksisterende planlægning	Total
Eksisterende habitatnatur	2170	Grårisklit	Ingen indsats i planperioden	Eksisterende	28,8
			Græsning	Eksisterende	10,1
				Nyt	0,9
			Bekæmpelse af invasive arter	Nyt	4,7
			Rydning af opvækst	Nyt	0,9
	2190	Klitlavning	Ingen indsats i planperioden	Eksisterende	7,1
			Græsning	Eksisterende	89,3
				Nyt	27,7
			Bekæmpelse af invasive arter	Nyt	10,4
			Afbrænding	Eksisterende	0,1
			Rydning af opvækst	Eksisterende	13,4
				Nyt	9,5
			Andet areal uden drift	Eksisterende	0,0
	1330	Strandeng	Ingen indsats i planperioden	Eksisterende	319,7
			Græsning	Eksisterende	1360,4
				Nyt	214,2

			Slæt - d.v.s. med fjernelse af det afslåede	Eksisterende	34,3
				Nyt	12,2
			Andet areal uden drift	Eksisterende	33,8
	2130	Grå/grøn klit	Ingen indsats i planperioden	Eksisterende	121,8
			Græsning	Eksisterende	78,6
				Nyt	7,8
			Bekæmpelse af invasive arter	Nyt	34,1
			Afbrænding	Eksisterende	5,6
				Nyt	2,6
			Bekæmpelse af andre problemarter	Nyt	12,8
			Rydning af opvækst	Nyt	1,3
			Slæt - d.v.s. med fjernelse af det afslåede	Nyt	2,6
	2140	Klithede	Ingen indsats i planperioden	Eksisterende	53,7
				Nyt	2,0
			Græsning	Eksisterende	151,2
				Nyt	71,4
			Bekæmpelse af invasive arter	Eksisterende	7,0
				Nyt	97,0
			Afbrænding	Eksisterende	3,7
				Nyt	32,0
			Bekæmpelse af andre problemarter	Nyt	89,7
			Rydning af opvækst	Nyt	48,5
			Slæt - d.v.s. med fjernelse af det afslåede	Nyt	9,0
			Andet areal uden drift	Eksisterende	4,8
	2110	Forklit	Ingen indsats i planperioden	Eksisterende	6,2
				Nyt	1,5
	2120	Hvid klit	Ingen indsats i planperioden	Eksisterende	58,9
			Andet areal uden drift	Eksisterende	6,3
	6410	Tidvis våd eng	Ingen indsats i planperioden	Eksisterende	4,2
			Græsning	Eksisterende	16,6
			Rydning af opvækst	Nyt	1,1

	1310	Enårig strandengs vegetation	Ingen indsats i planperioden	Eksisterende	32,0
				Nyt	42,0
			Græsning	Eksisterende	40,4
			Andet areal uden drift	Eksisterende	11,3
	2310	Visse-indlandsklit	Græsning	Eksisterende	3,9
	2330	Græs-indlandsklit	Ingen indsats i planperioden	Eksisterende	1,5
			Græsning	Eksisterende	3,9
	7150	Tørvelavning	Andet areal uden drift	Eksisterende	2,2
	1320	Vadegræs	Ingen indsats i planperioden	Eksisterende	2,0
	6230	Surt overdrev	Græsning	Eksisterende	0,3
Potetiel habitatanatur	9997	Ikke specificeret	Ingen indsats i planperioden	Eksisterende	1,2

Tabel IV: Planlagte enkeltstående plejetiltag for lysåbne naturtyper

Areal omfattet af indsatsen (ha)					
		Naturtype	Plejetiltag	Omfattet af eksisterende planlægning	Total
Eksisterende habitatnatur	2170	Grårisklit	Ophør med vedligeholdelse af afvanding	Eksisterende	0,4
	2190	Klitlavning	Ophør med vedligeholdelse af afvanding	Eksisterende	88,5
			Hegning	Eksisterende	2,6
				Nyt	23,1
	2130	Grå/grøn klit	Hegning	Eksisterende	3,8
				Nyt	3,8
	2140	Klithede	Hegning	Eksisterende	26,9
				Nyt	60,3
	6410	Tidvis våd eng	Ophør med vedligeholdelse af afvanding	Eksisterende	13,3
	2310	Visse-indlandsklit	Rydning af bevoksning	Nyt	0,4
	2330	Græs-indlandsklit	Rydning af bevoksning	Nyt	0,4

	7150	Tørvelavning	Ophør med vedligeholdelse af afvanding	Eksisterende	2,2
--	------	--------------	---	--------------	-----

Særlig indsats for arter

Plejen af områdets lysåbne naturtyper vil samtidig tilgodese en række arter på udpegningsgrundlaget. Herudover planlægger Naturstyrelsen en særlig indsats for havterne, fjordterne, klyde, hvidbrystet præstekrave, almindelig ryle, brushane, sandterne, dværgterne og rørdrum, jf. tabel VII og VIII.

Tabel VII: Mål for arter

Målsatte arter (antal)			
Art	Navn	Målsætning	Total
A194	Havterne	Sikring af artens levested	2
		Beskyttelse mod forstyrrelser	2
A193	Fjordterne	Sikring af artens levested	3
		Beskyttelse mod forstyrrelser	2
A132	Klyde	Sikring af artens levested	1
A138	Hvidbrystet præstekrave	Sikring af artens levested	1
		Beskyttelse mod forstyrrelser	1
A149	Almindelig Ryle	Sikring af artens levested	1
A151	Brushane	Sikring af artens levested	1
A189	Sandterne	Etablering af potentielt levested	1
A195	Dværgterne	Sikring af artens levested	1
		Beskyttelse mod forstyrrelser	1
A021	Rørdrum	Sikring af artens levested	1

Tabel VIII: Planlagte artsplejetiltag for arter *udover* plejetiltagene for de lysåbne naturtyper

Indsatser for arter (antal)			
Art	Navn	Indsatstype	Total
A194	Havterne	Færdselsregulering ved skiltning	3
		Begrænsning af prædation	2
A193	Fjordterne	Færdselsregulering ved skiltning	2
		Begrænsning af prædation	3
		Græsning	2
A132	Klyde	Færdselsregulering ved skiltning	1
		Begrænsning af prædation	1
A138	Hvidbrystet præstekrave	Færdselsregulering ved skiltning	1
		Begrænsning af prædation	1
A149	Almindelig Ryle	Begrænsning af prædation	1

A151	Brushane	Begrænsning af prædation	1
A189	Sandterne	Færdselsregulering ved skiltning	1
		Begrænsning af prædation	1
A195	Dværgterne	Færdselsregulering ved skiltning	1
		Begrænsning af prædation	1
A021	Rørdrum	Ingen indsats i perioden aht. art alene	1

Forventningen til den samlede indsats

Den samlede indsats for naturtyper og arter på styrelsens arealer forventes at medføre, at:

- Naturtilstanden for naturtyper og levesteder for arter i tilstandsklasse I og II er stabil eller i fremgang, mens tilstanden for naturtyper og levesteder for arter i ugunstig tilstandsklasse III-V er i fremgang.
- Det samlede areal og tilstanden af levestederne for arter på udpegningsgrundlaget – herunder særligt hvidbrystet præstekrave, klyde samt hav- og fjordterne er stabil eller øges.

**Miljø- og
Fødevareministeriet**
Naturstyrelsen

Gjøddinggård
Førstballevej 2
7183 Randbøl

www.nst.dk